

A NÉMET SZÖVETSÉGI ALKOTMÁNY- BÍRÓSÁG DÖNTÉSEIBŐL*

AZ INTIMSZFÉRA VÉDELME KORLÁTOT ÁLLÍT A MŰVÉSZET SZABADSÁGÁNAK. AZ ESRA-DÖNTÉS

Az alkotmányjogi panaszt benyújtó kiadó 2003-ban jelentette meg Max Biller *Esra* című regényét. A mű a legintimebb részletekig beszámol Esra és az elbeszélő, az író Adam szerelmi kapcsolatáról. A szerelmi viszony útjában különféle akadályok állnak: Esra családja, különösen Lale, Esra hatalommániás anyja, Esra tönkrement első házasságából származó lánya, és mindenekelőtt Esra passzív, a sors szeszélyének kitett jelleme.

A szerző egykori barátnője és a hölgy anyja, akik a regény szereplőiben, Esrában és Lalében magukat vélték felismerni, keresetet nyújtottak be, azt állítva, hogy a könyv önéletrajznak tekinthető a valóságtól való lényeges eltérés nélkül. A kereset alapján a polgári bíróságok megtiltották a kiadónak a regény nyilvánosságra hozatalát és terjesztését. A Szövetségi Legfelső Bíróság (*Bundesgerichtshof*) megerősítette a tilalmat. A kiadó által ez ellen benyújtott alkotmányjogi panasz részben eredményes volt. A Szövetségi Alkotmánybíróság első szenátusa megállapította, hogy a megtámadott határozatok a panaszost a művészethez való alapjogában sértették, amennyiben amennyiben helyt adtak a másodrendű felperes (az anya) igényének a jogséértéstől való eltiltásra. Amennyiben azonban a határozatok az elsőrendű felperes (az egykori barátnő) ugyanezen igényének a könyv teljes tiltása keretében adnak helyt, alkotmányjogilag nem utasíthatók el.

Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint az *Esra* című regény műalkotás. Akkor is, amikor a jogi vita lényeges tárgya annak meghatározása, hogy a szerző milyen mértékben ábrázolhat művében ténylegesen létező személyeket, minden esetben egyértelmű a szerző igénye arra, hogy a valóságot művésziileg formálja meg. A művészet szabadsága azonban nem korlátlanul biztosított, határait közvetlenül az alkotmány más rendelkezései jelölik ki, amelyek

az alaptörvény alkotmányos rendszerében szintén lényeges, jogilag védett értékek védelmét szolgálják. A művészi ábrázolás korlátjaként ebben az esetben különösen az általános személyiségi jog jön számításba. Annak a meghatározásához, hogy a határozat a konkrét esetben hol kell meghúzni, nem elég a személyiségi jog által védett szférába történő beavatkozás megállapítása, hanem figyelembe kell venni a művészet szabadságát is. Szükséges tisztázni ugyanis, hogy ez a beavatkozás elég súlyos-e ahhoz, hogy a művészet szabadságának korlátozását igazolja.

Ahhoz, hogy az általános személyiségi jogot érintő sérelem súlyosságát értékelni lehessen, a művészetre jellemző szemléletmód figyelembevételével kell meghatározni, hogy a regény egyes cselekmény-összefüggéseit az olvasó mennyire érezheti a valóságra történő utalásként. Egy irodalmi művet, amely regényként határozza meg magát, elsősorban fikciónak kell tekintenünk, amely a tényszerűsége kevésbé fektet hangsúlyt. Ez a vélelem akkor is él, ha a regény szereplői mögött mintaként valódi személyek ismerhetők fel. A művészet szabadsága magában foglalja az életbeli valóság mintáinak felhasználását. Mindazonáltal kölcsönös viszony áll fenn a szerző által a valóságból kiindulva megteremtett művészi realitás mértéke és a személyiségi jog megsértésének intenzitása között. Minél jobban tükrözi vissza a fikció a valóságot, annál szigorúbban kell a személyiségi jogot ért hátrányos behatást megítélni. Minél inkább érinti a művészi ábrázolás a személyiségi jog különösen védett dimenzióit, annál magasabbnak kell lennie a fikcionalitás fokának, hogy kizárhassuk a személyiségi jog megsértését.

A fenti mérce alapján a megtámadott határozatok a másodrendű felperes (az anya) vonatkozásában az alkalmazandó, a művészetre jellemző nézőpontból nem minden vonatkozásban megalapozottak, ezáltal a művészet szabadságának garanciáját sértik. A bíróságok ugyan alkotmányjogilag nem támadható módon megállapították, hogy a másodrendű felperes egy sor életrajzi jegy alapján a regényfigura mintájaként ismerhető fel. Mindazonáltal a bíróságok

* A határozatok (1 BvR 1783/05, 2007. június 13., valamint 1 BvR 370/07. és 1 BvR 595/07, 2008. február 27.) összefoglalója a német Szövetségi Alkotmánybíróság sajtóközleménye alapján készült: <http://www.bundesverfassungsgericht.de/presse.html>.

megelégedtek annak kimondásával, hogy a regénybeli Lale figurája igen negatív színben jelenik meg, és ebben a személyiségi jog megsértését látták. A bíróságok nem vették kellő módon figyelembe, hogy a kiindulópontnak annak kell lennie, hogy a regény fikció. A fikciókénti elfogadást az is alátámasztja, hogy a szerző Lale alakját túlnyomórészt nem személyes élmények alapján, hanem idegen elbeszélések, pletykák, benyomások visszaadásával ábrázolja. Egy irodalmi alkotás, mely a valósággal hozható kapcsolatba, éppen azzal jellemezhető, hogy ténybeli és fiktív ábrázolásokat vegyít. Ilyen körülmények közt félresiklik az irodalommal kapcsolatos alapjogvédelem, ha csupán egyrészt a mintakénti felismerhetőség, másrészt a regényfigura negatív vonásai elegendők a személyiségi jog megsértésének megállapításához. Mindenképpen szükséges lenne ugyanis annak bizonyítása, hogy a szerző azt sugallja olvasójának, hogy az ábrázolás meghatározott részeit ténylegesen megtörténtnek fogja fel, és éppen ezek a részek valósítják meg a személyiségi jog sérelmét. Vagy azt kellene igazolni, hogy a mű azért becsületsértő, mert valótlan tényállításokat tartalmaz, vagy azért, mert a személyiségi jog lényegi tartalmának érintése miatt egyáltalán nem tartozik a nyilvánosságra. A megtámadott ítéletek ilyen jellegű bizonyítást nem tartalmaznak.

Ezzel ellentétben a megtámadott határozatok, amennyiben az elsőrendű felperes (az egykori barátnő) nemtevésre kötelezési igényének adnak helyt, alkotmányjogilag nem utasíthatók el. Az anya esetétől eltérően itt a bíróságok nem csupán a felismerhetőséget állapították meg, hanem a regény meghatározott ábrázolásai vonatkozásában a súlyos személyiségi jogsértés tényét is. Az elsőrendű felperes nem csupán a regénybeli Esra figurájában jelenik meg felismerhetően. Szerepe azokat a központi eseményeket is érinti, amelyek közvetlenül ő és az elbeszélő (akiben nem nehéz felismerni a szerzőt) között kapcsolatuk idején történtek. Pont a szerző által közvetlenül tapasztaltakból származó, valóság-hű és részletező elbeszélés érinti az elsőrendű felperes személyiségi jogát különösen súlyosan. Ez különösen annak a nőnek a legintimebb részletekig történő ábrázolásán keresztül történik, akiben egyértelműen a szerző tényleges intim partnerét lehet felismerni. A személyiségi jog egy olyan területének, az intim-szférának a megsértéséről van szó, amely az emberi méltóság lényeges tartalmához tartozik. Az egyértelműen Esraként azonosítható elsőrendű felperesnek az intim-szféra kiemelkedő jelentőségű védelme miatt nem kell elfogadnia, hogy az olvasók felteszik magunknak azt a regény által számukra sugallt kérdést, hogy a műben leírt események a való-

ságban is megtörténtek-e. Ezért itt hiányzik a kiadó művészeti szabadsága és az elsőrendű felperes személyiségi joga közti mérlegelés, méghozzá az elsőrendű felperes javára. Ugyanez érvényes lánya életveszélyes betegségének bemutatására is. Tekintettel a gyermekek, valamint az anya-gyermek kapcsolat különös védelmére, a betegség bemutatása és az az által jellemzett anya-gyermek kapcsolat két egyértelműen azonosítható személy esetében nem tartozik a nyilvánosságra.

A megtámadott határozatok jogosan mondtak ki teljes tilalmat, amikor az elsőrendű felperes nemtevésre kötelezési igényének adnak helyt. A bíróságoknak nem feladata a szöveg egyes részeinek eltávolítása, megváltoztatása annak érdekében, hogy az ne valósítson meg személyiségi jogsértést.

Hohmann-Dennhardt bírónő és Gaier bíró nem értett egyet a szenátusi többséggel. Azt kritizálják, hogy a szenátus a személyiségi jog sérelme súlyának megítélésekor pont a nem megfelelően nyilvánított felismerhetőségi kritériumot alkalmazta, ahelyett, hogy éppen a szenátus által joggal megkövetelt, a művészet sajátosságait figyelembe vevő mércekeresztet használta volna. Ezen kívül a szenátus nem tudja helyesen megítélni a valóság művészi feldolgozásának minőségi dimenzióját, ha mennyiségi szemléletet követve azt a követelményt állítja, amely szerint a regény minél több része érinti az intim- és szexuális szférát, annál inkább el kell távolodnia a valóságtól, hogy kizárja a személyiségi jog megsértését. Ez végső soron tabuvá tenné a művészet számára a szexualitást. A művészetet az határozza meg, hogy mennyire követi a valóságot, és hogy ez által mindig fennáll a veszély, hogy egyesek felismerik magukat a művekben vagy mások számára felismerhetők? Az irodalomtudomány nézőpontjából egyértelműen az következik, hogy az *Esra* című regény nem fogható fel sem az élményvilág reprodukciójaként, sem ön-életrajzként, hanem egy irodalomesztétikai problematikát követ és narratív konstrukciónak tekinthető. Ezért a művészetre jellemző szemléletmódot követve nem lehet szó a személyiségi jog megsértéséről. Az alapjog megtagadásakor, illetve biztosításakor a döntő kritérium az lenne, hogy a regény összességében túlnyomóan azt a célt követi-e, hogy meghatározott személyeket megsértse, rágalmazzon vagy megvetően becsméreljen. Jelen esetben ilyen irányú szerzői szándék nem ismerhető fel, irodalomtudományi nézőpontból is ez lenne a vélemény.

Hoffman-Riem bíró különvéleményében hangsúlyozta, hogy a szenátus a műalkotások hatásának jogi értékelésére kidolgozott alapelveket csak részben alkalmazta az adott ügyben. Ha az alaptörvény 5. cikkének 3. bekezdéséből az következik, hogy a re-

gény mint művészeti forma már a fikcionalitás vélelmével megvalósul, még akkor is, ha egy valóságos minta felismerhető, és ez vonatkozik a konkrétan ábrázolt eseményekre, magatartásformákra, szereplői tulajdonságokra is, akkor nincs rá magyarázat, miért ne foglalná magában a szexualitás ábrázolását is. Ezen túl a művészeti alkotás sokszínűségének figyelembevételét veszélyeztetné, ha a művészet védelme pusztán a fikcionalitásra korlátozódna, és egy műalkotást a fikció és a tapasztalat közötti „vagy-vagy” típusú választással lehetne jogilag értékelni. Ezzel a megfigyelhető dolgok művészi kezelése – vagyis a valóság művészi konstrukciója – fenyegetetté válna. Ezt a kockázatot akkor sem lehetne elkerülni, ha a művészeti szabadság védelmének intenzitását és hatókörét – mint azt a többségi vélemény támogatta – a fikcionalitás fokától tennék függővé. A fikcionalitás fokának meghatározása nem alkalmas arra, hogy egy interszubjektívnek tekinthető esemény művészeti feldolgozásának sajátos jellegét tekintetbe vegye. Egy ilyen történés művészi feldolgozása egy regényben nem eredményezne feltétlenül fikciót, de műalkotást mindenképpen. Így azt is vélelmezhetnénk, hogy valami „művészivel” van dolgunk. A „fikcionalitás” vélelmének beszédmódja a védelmi igény e dimenziójának kiüresedésével fenyegetne.

AZ ONLINE VIZSGÁLÓDÁSRA ÉS INTERNETES FELDERÍTÉSRE VONATKOZÓ SZABÁLYOKRÓL

Alkotmányjogi panaszt nyújtott be egy újságíró, a Baloldal (Die Linke) nevű párt észak-Rajna-vesztfáliai tartományi tagozatának egy tagja, valamint három ügyvéd az észak-Rajna-vesztfáliai alkotmányvédelmi törvény előírásai ellen. A Szövetségi Alkotmánybíróság első szenátusa 2008. február 27-én hozott határozatával az online vizsgálódásra, valamint az internetes felderítésre vonatkozó előírásokat alkotmányellenesnek minősítette és megsemmisítette.

Az alkotmányvédelmi törvény (a továbbiakban VSG) 5. § 2. bekezdés 11. pontja 1. mondatának második fordulója, amely az informatikai rendszerekhez való titkos hozzáférést szabályozza (online vizsgálódás), semmis, mert megsérti az általános személyiségi jogból levezethető, az információtechnikai rendszerek megbízhatóságának és integritásának biztosításához fűződő alapjogot. Az előírás különösen az arányosság követelményének nem felel meg. A beavatkozás súlyosságára tekintettel az információtechnikai rendszerbe történő titkos behatolás – amely lehetővé teszi a rendszer használatát

nak vizsgálatát, valamint a tárhelyekhez való hozzáférést – alkotmányjogilag csak akkor megengedett, ha tényleges bizonyítékok állnak rendelkezésre egy kiemelkedően fontos jog által védett érték konkrét veszélyeztetésére vonatkozóan. Emellett a beavatkozásnak főszabály szerint bírósági rendelkezéshez kell igazodnia. Ezen elvárásoknak a 5. § 2. bekezdés 11. pontja 1. mondatának második fordulója nem felel meg. Ebből kifolyólag hiányoznak azok a megfelelő törvényi előírások, amelyek a privát életvezetés abszolút védelmet élvező, lényegi tartalmába való beavatkozás megelőzését szolgálják.

A VSG 5. § 2. bekezdés 11. pontja 1. mondatának első fordulója által szabályozott, a titkos internetes felderítésre vonatkozó felhatalmazás szintén alkotmányellenes. A titkos internetes felderítés beavatkozást jelent a telekommunikációs titokba, hiszen az alkotmányvédelmi hivatal a hozzáféréstől védett kommunikációs tartalmakat vizsgál. Ennek során olyan hozzáférési kulcsokat használ, amelyeket a kommunikáció résztvevőinek akarata nélkül vagy annak ellenére szerzett be. Egy ilyen súlyos, alapjogba történő beavatkozás alapvetően legalább egy minősített, materiális beavatkozási küszöb megalkotását kívánja, ami itt hiányzik. A szabályozás széles körű hírszerzési tevékenységeket tesz lehetővé konkrét veszélyeztetések megelőzése érdekében, azonban nem veszi figyelembe a jog által védett értékek – akár harmadik személyek vonatkozásában fellépő – lehetséges veszélyeztetésének súlyát. Emellett a szabályozás nem tartalmaz a privát életvezetés lényegi tartalmának védelmére szolgáló előírásokat. Amennyiben azonban az állam az interneten nyilvános hozzáférésű kommunikációs tartalmakat vizsgál vagy nyilvános hozzáférésű kommunikációs folyamatokban vesz részt, főszabály szerint nem sért alapjogokat.

Az online vizsgálódással (VSG 5. § 2. bekezdés 11. pontja 1. mondatának második fordulója) összefüggésben a Szövetségi Alkotmánybíróság megállapította: a norma az általános személyiségi jogból levezetett, az információtechnikai rendszerek megbízhatóságának és integritásának biztosításához fűződő alapjogba történő beavatkozásra hatalmaz fel.

Az információtechnikai rendszerek használata sok polgár számára központi jelentőségű személyiségének kibontakoztatása tekintetében, egyidejűleg azonban új veszélyeztetéseket is jelent a személyiségre vonatkozóan. Egy ilyen rendszer használatának vizsgálata, valamint a tárhelyeken található adatok kielemezése széles körben nyújthat értelmezési kulcsot a használó személyiségére vonatkozóan, akár a profilalkotást is lehetővé teszi. Ebből következően szükség van jelentős alapjogi védelem-

re. Az alaptörvény 10. cikkében (telekommunikációs titok) és 13. cikkében (a lakás sérthetlensége) biztosított védelem, valamint a Szövetségi Alkotmánybíróság joggyakorlatában az általános személyiségi jogból mindeddig levezetett értelmezések nem tudják kellő mértékben kielégíteni az információtechnika fejlődéséből adódó védelmi igényeket.

A telekommunikációs titok védelme magában foglalja az internetes kommunikációs szolgáltatásokat is (például az e-maileket). Amennyiben a felhatalmazás olyan állami tevékenységre korlátozódik, amelynek segítségével a számítógépes hálózaton történő telekommunikáció tartalma és körülményei vizsgálhatók, a beavatkozást csupán az alaptörvény 10. cikkének 1. bekezdése alapján kell megítélni. Ezen alapjog védelmi szférája érintett, függetlenül attól, hogy a telekommunikációs közvetítő vonalra vagy a végberendezésre van technikailag csatlakoztatva a szükséges eszköz. Ezért az alaptörvény 10. cikkének 1. bekezdése az egyetlen alapjogi mérce a „telekommunikációs forrásvizsgálatra” való felhatalmazás megítélésére, abban az esetben, ha a vizsgálat kizárólag telekommunikációs folyamat során keletkező adatokra szorítkozik. Ehhez technikai és jogi követelményeket kell kielégíteni.

Az alaptörvény 10. cikkének 1. bekezdésében biztosított alapjogvédelem ugyanakkor nem terjed ki arra, ha a kommunikációs folyamat lezárulta után a kommunikáció valamelyik résztvevője saját hatáskörében rögzíti a telekommunikáció tartalmát és körülményeit, amennyiben a kommunikáció résztvevője egyedi védelmi intézkedéseket képes alkalmazni a titkos adatszerzés ellen. A telekommunikációs titok körében biztosított védelem szintén nem áll fenn, ha egy állami szerv az információtechnikai rendszert mint olyat vizsgálja vagy a rendszer tárhelyeit átkutatja. Így védelmi hiányosság áll fenn, ami az általános személyiségi jogból levezetett, az információtechnikai rendszerek megbízhatóságának és integritásának biztosításához fűződő alapjoggal küszöbölhető ki. Ha egy komplex információtechnikai rendszerbe a telekommunikáció vizsgálata céljából technikailag behatolnak, akkor ez a behatolás egyúttal azt is lehetővé teszi, hogy az egész rendszert kifürkészték. Az ennek következtében keletkező veszélyeztetés messze túlnyúlik azon, ami a folyamatban lévő telekommunikáció vizsgálatával kapcsolatban keletkezik. Különösen azért, hogy a személyi számítógépen tárolt olyan adatokról lehet tudomást szerezni, melyek semmilyen kapcsolatban nem állnak a rendszer telekommunikációs célra való használatával.

A lakás sérthettségének biztosítása is hagy védelmi hiányosságot az információtechnikai rendszerekhez történő hozzáférések vonatkozásában. Az

alaptörvény 13. cikkének 1. bekezdése nem nyújt az egyének általános, a hozzáférés módjától független védelmet az információtechnikai rendszerébe való behatolással szemben, még akkor sem, ha a rendszer egy lakásban található. Mivel a beavatkozás helytől függetlenül bekövetkezhet, a helyhez kötött védelem nem alkalmas arra, hogy az információtechnikai rendszerre irányuló specifikus veszélyeztetést leküzdje. Amennyiben a behatolás az adott számítógép számítástechnikai rendszerre kapcsolódását használja ki, addig az elkülönített lakás által nyújtott térbeli privátszféra érintetlenül marad.

Az általános személyiségi jognak a Szövetségi Alkotmánybíróság eddigi joggyakorlata által elismert konkretizálásai – különösen a privátszféra védelmének biztosítása és az információs önrendelkezési jog – sem felelnek meg kielégítő mértékben egy információtechnikai rendszer speciális védelmi igényének. Az információtechnikai rendszer használatjának védelmi igénye nem csupán a privátszférájával összefüggésbe hozható adatokra terjed ki. Az információs önrendelkezési jog sem tartja teljes mértékben szem előtt a személyiségi jog veszélyeztetésének módjait. Egy harmadik személynek, aki hozzáfér egy ilyen rendszerhez, lehetősége nyílik igen nagy és tartalmas adatállományra szert tenni, anélkül, hogy további adatgyűjtési vagy adatfeldolgozási cselekményekre lenne utalva. Egy ilyen hozzáférés lényegesen súlyosabban érinti az érintett személyiséget az egyszerű adatszerzésnél, mellyel szemben az információs önrendelkezési jog védelmet nyújt.

Az általános személyiségi jog a védelmi igényt úgy tudja kielégíteni, hogy hézgapótló funkciója segítségével az eddig elismert konkretizálásokon túlnyúlva biztosítja az információtechnikai rendszerek integritását és megbízhatóságát. Ezt az alapjogot kell alkalmazni, amikor a beavatkozásra vonatkozó felhatalmazás olyan rendszereket érint, melyek önállóan vagy technikai hálózataik révén az érintett személy olyan változatos tartalmú és széles körű személyes adatait tartalmazhatják, hogy a rendszerhez való hozzáférés az adott személy életvezetésének lényegi részébe enged bepillantást vagy épp a személyiségről nyújt kifejező összképet.

Az információtechnikai rendszerek megbízhatóságának és integritásának biztosításához fűződő alapjogot sértő beavatkozások mind megelőzési célokkal, mind bűnüldözési érdekekkel igazolhatók. Ennek azonban arányos törvényi alapon kell nyugodnia. A VSG 5. § 2. bekezdés 11. pontja 1. mondatának második fordulata nem felel meg e követelménynek.

Az előírás különösen az arányosság alapelveinek nem felel meg. A VSG 5. § 2. bekezdés 11. pontja 1.

mondatának második fordulata nagy intenzitású beavatkozást engedélyez egy alapjogba. Egy komplex információtechnikai rendszerből való állami adatszerezés a tevékenységet folytató állami szervet olyan adatállományhoz juttatja, amely messze túlnyúlik a hagyományos információforrások adta lehetőségeken, mind hatókörét, mind sokszínűségét tekintve. A beavatkozás súlyosságára tekintettel az információtechnológiai rendszerbe történő titkos behatolás – mely lehetővé teszi a rendszer használatának vizsgálatát, valamint a tárhelyekhez való hozzáférést – alkotmányjogilag csak akkor megengedett, ha tényleges bizonyítékok állnak rendelkezésre egy kiemelkedően fontos jog által védett érték konkrét veszélyeztetésére vonatkozóan. Kiemelkedően fontos érték lehet a személyek testi épsége, élete, szabadsága vagy olyan közérdekek, melyeknek fenyegetése az állam alapját, létét vagy az emberi élet alapját érinti. A beavatkozás mindazonáltal már akkor is igazolható, ha még nem állapítható meg kellő bizonyossággal, hogy a veszély a közeljövőben fellép, amennyiben bizonyos tények egy kiemelkedően fontos jog által védett érdek eseti veszélyeztetésére utalnak.

Továbbá az információtechnikai rendszerhez való titkos hozzáférésre vonatkozó felhatalmazást megfelelő törvényes védelmi rendelkezésekkel kell összekapcsolni, hogy az érintett érdekei eljárásjogilag biztosítva legyenek. A hozzáférésnek alapvető jelleggel bírói rendelkezésen kell alapulnia. E követelményeknek a VSG 5. § 2. bekezdés 11. pontja 1. mondatának második fordulata nem felel meg. Az előírás az alkotmányvédelmi hivatal által alkalmazott nemzetbiztonsági eszköz felhasználása vonatkozásában csupán annyi tényleges bizonyítékot követel meg elfogadhatósági kritériumként, hogy ilyen módon alkotmányellenes törekvésekről lehet információt szerezni. Ez sem a beavatkozás tényleges előfeltételeit tekintve, sem a védett jogi érték súlyát tekintve nem kielégítő materiális beavatkozási küszöb. Egy független szerv előzetes vizsgálata szintúgy nincs biztosítva. Ezek a hiányosságok nem orvosolhatók a konkrét esetek vonatkozásában megjelenő utalásokkal, melyek az alaptörvény 10. cikkét kibontó törvény előírásaira vonatkoznak. A VSG 5. § 2. bekezdés 11. pontja 1. mondatának második fordulata szerinti tevékenységekkel összhangban sem a beavatkozási küszöböt érintő szabályok, sem a beavatkozási tényállásokra vonatkozó eljárásjogi előírások nem felelnek meg az alkotmányjogi követelményeknek.

Szintén hiányoznak azok a megfelelő törvényi előírások, melyek a privát életvezetés abszolút védelmet élvező, lényegi tartalmába való beavatkozás megelőzését szolgálják. Egy olyan nyomoza-

ti cselekmény, mint az információtechnikai rendszerekhez való hozzáférés – melynek segítségével a célrendszer adatait átfogóan meg lehet szerezni – más vizsgálati cselekményekkel szemben azt a fokozott veszélyt hordozza magában, hogy a legszemélyesebb tartalmú adatokat szerezik meg. A lényeges tartalom alkotmányjogilag megkövetelt védelme egy kétlépcsős védelmi koncepció keretében biztosítható: a törvényi szabályozásnak ki kell terjednie arra, hogy a lényeges tartalomra vonatkozó adatok gyűjtése mind információtechnikai, mind nyomozástechnikai szempontból lehetőség szerint maradjon el. Különösen a rendelkezésre álló információtechnikai biztosításokat kell alkalmazni. Ha – mint az információtechnikai rendszerhez történő hozzáférés során – praktikus elkerülhetetlen, hogy információkról szerezzenek tudomást, mielőtt értékelhető lenne, hogy azok lényeges tartalomra vonatkoznak-e, az elemzés szakaszában kell nyújtani megfelelő védelmet. A lényeges tartalomra vonatkozó felkutatott és begyűjtött adatokat haladéktalanul törölni kell és a felhasználásukat ki kell zárni. Ezen követelményeknek a VSG 5. § 2. bekezdés 11. pontja 1. mondatának második fordulata nem felel meg. Az előírás továbbá sérti a meghatározottság és a normálvilágosság követelményét.

A VSG 5. § 2. bekezdés 11. pontja 1. mondatának első fordulata szerinti tevékenységek (titkos internetes felderítés) adott esetben a telekommunikációs titokba (alaptörvény 10. cikk 1. bekezdés) történő beavatkozást jelenthetnek, mely alkotmányjogilag nem igazolható.

Amennyiben az állam megismeri valamely internetes kommunikációs szolgáltatáson keresztül folytatott távbeszélgetés tartalmát az arra alkalmas technikai módon, azzal az alaptörvény 10. cikkének első bekezdését sérti meg, amennyiben az állami szervet a kommunikáció résztvevője erre nem hatalmazza fel. Ez az az eset, amikor az alkotmányvédelmi hivatal hozzáféréstől védett kommunikációs tartalmakat vizsgál, amelynek során a kommunikáció résztvevőinek akarata nélkül vagy annak ellenére beszerzett hozzáférési kulcsokat használ. Ha azonban az állami nyomozati tevékenység elsősorban nem a telekommunikációhoz való, felhatalmazás nélküli hozzáférésre irányul, hanem arra, hogy kijátssza a kommunikációs partner iránti, személyhez kötött bizalmat, akkor nem az alaptörvény 10. cikk 1. bekezdésének megsértéséről van szó. Így nem forog fenn a telekommunikációs titokba való beavatkozás, ha egy zárt társalgás valamely résztvevője szabad akaratából az alkotmányvédelmi hatóság rendelkezésére bocsátja a kommunikációhoz való hozzáférést és a hatóság ennek következtében él

a hozzáféréssel. Mindenekelőtt kizárja a telekommunikációs titokba történő beavatkozást, ha a hatóság általánosan hozzáférhet tartalmakhoz jut hozzá azáltal, hogy nyilvános vitafórumokba vagy hozzáféréstől nem védett weboldalakba tekint be.

A VSG 5. § 2. bekezdés 11. pontja 1. mondatának első fordulata által lehetővé tett, az alaptörvény 10. cikkének 1. bekezdését érintő beavatkozások alkotmányjogilag nem igazolhatók. Nem állnak összhangban az arányosság követelményével. A szabályozás széles körű hírszerzési tevékenységeket tesz lehetővé konkrét veszélyeztetések megelőzése kapcsán, azonban nem veszi figyelembe a jog által védett értékek – akár harmadik személyek vonatkozásában fellépő – lehetséges veszélyeztetésének súlyát. Emellett a szabályozás nem tartalmaz a privát életvezetés lényegi tartalmának védelmére szolgáló előírásokat.

Az alkotmányvédelmi hivatal ugyanakkor továbbra is folytathat internetes felderítő tevékenységet, amennyiben az nem tekinthető alapjogba történő beavatkozásnak. Főszabály szerint a tiszta internetes felderítés nem fog alapjogba történő beavatkozást előidézni. Az általános személyiségi jog által biztosított, az információtechnikai rendszerekre vonatkozó megbízhatóság és integritás nem sérül, ha a tevékenység az arra alkalmas technikai módszer se-

gítségével olyan adatok megszerzésére korlátozódik, melyeket a rendszer tulajdonosa az internetes kommunikáció céljára használ. Ez akkor is igaz, ha az állami szerv fedett nyomozó útján kerül bele a kommunikációs kapcsolatba. Mivel nem áll rendelkezésre ellenőrzési mechanizmus, az internetes kommunikációs szolgáltatások keretei közt nem védendő a kommunikáció résztvevőjének bizalma a beszélgetőpartnerre identitásában és valóságosságában. Szintén nem jelent az információs önrendelkezési jogba való beavatkozást, ha az állami szerv az interneten rendelkezésre álló olyan kommunikációs tartalmakat szerez meg, amelyek mindenkire vagy legalábbis egy nem erősen korlátozott személyi körhöz szólnak.

Az Alkotmánybíróság véleménye szerint a VSG 5. §-ának 1. bekezdésében szabályozott számlatartalmakra és számlamozgásokra vonatkozó adatok gyűjtése összhangban áll az alaptörvénnyel. A szabályozás nem sérti az információs önrendelkezési jogot és követi az arányosság elvét, amennyiben az adatgyűjtést mind az érintett jogi értékekre tekintettel, mind a beavatkozás ténybeli alapjaira tekintettel minősített veszélyhelyzet fennállásához kapcsolja. A szabályozás ezen kívül megfelelő védelmi szabályok előírása által figyelembe veszi az alapjogba történő beavatkozás súlyát.

(Fordította: Berecz Péter)